

ENDONEZYA'DA SİYASET: BAĞIMSIZLIK SONRASI DÖNEMDE SİYASÎ YAŞAM VE KURUMLAR

Arş.Gör. Dr. Orçun İMGA¹

Giriş

Güneydoğu Asya'nın en önemli ülkelerinden birisi olan Endonezya, toprak ve nüfus bakımından dünyanın en büyük İslâm ülkesidir. Nüfusu, yaklaşık olarak 240 milyonu bulan Endonezya'da, nüfusun % 88'i Müslüman, % 5'i Protestan, % 3'ü Katolik, % 2'si Hindu, % 1'i Budist ve % 1'i de yerel dinlere mensuptur². Yaklaşık 3000 adadan oluşan ülke, idarî bakımdan 27 bölgeye ayrılmış olup, bu bölgelerden, başkent Cakarta, Açe ve Yogyakarta, istisnâî nitelikteki bazı haklara sahip özel bölge statüsündedir³.

Eski bir Hollanda sömürgesi olan Endonezya, uzun süre bu devletin hâkimiyeti altında kaldıktan sonra, İkinci Dünya Savaşı'nda, Japon işgaline uğramış ve 17 Ağustos 1945 tarihinde de bağımsızlığını ilân etmiştir. Fakat Hollanda bu ülkenin bağımsızlığını, bağımsızlık savaşı sonrasında, 27 Aralık 1949 tarihinde kabul etmiştir.

Endonezya'nın yakın dönem siyasal tarihini temel olarak üç farklı dönem itibariyle değerlendirmek mümkündür. Ülke, 1950-1957 yılları arası dönemde, *temsili demokrasi* ile yönetildi. 1957-1965

¹ Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Umumi Hukuku ABD Araştırma Görevlisi.

²Cuntry Review Indonesia, 2001, p.6.

³GÖKSOY, İsmail Hakkı; "Bazı Müslüman Ülkelerin Yönetim Modeli, Endonezya ve Malezya Örneği", iç: TURAN, Ömer (Haz.), İslâm ve Demokrasi, TDV Yayınları, Ankara, 1998, s.173.

yılları arası dönem ise, devlet başkanı Sukarno'nun liderliğinde, *güdümlü demokrasi* olarak ifade edilebilecek olan otokratik bir model ile idare edildi. 1965-1998 arasını kapsayan dönem ise, ordu destekli bir yöntemle Suharto yönetiminin iş başında olduğu ve *Yeni Düzen* olarak adlandırılan dönemdir⁴.

Endonezya, laikliği resmen benimsememiş olmasına rağmen, uygulamada lâik eğilimlerin ağırlık taşıdığı bir ülkedir. Anayasal olarak Endonezya, Sukarno döneminde ortaya konulan ve *Pancasila* (Beş İlke) adı verilen resmî ideolojiyi benimsemiş üniter bir devlettir⁵.

Bu çalışmada, bağımsızlığın kazanılmasından sonraki dönemde Endonezya'da yaşanan siyasî gelişmeler, yukarıda anılan üç dönem içerisinde, genel hatları ile ele alınmaya gayret edilmiş, sonrasında, bugün için geçerli olan siyasal yapı ve kurumlar

⁴GÖKSOY, s.174.

⁵Sınıfsız ve zümresiz bir toplumsal yapı yaratma yönünde, Atatürk ilkelerine benzer bir biçimde ortaya konulan ve özünde, Endonezya siyasal yapısı içerisindeki farklı eğilimleri bir araya getirme yönünde bir çabanın ürünü olan bu beş ilke şunlardır: 1. Tanrıya inanç, 2. Ulusal birlik ve beraberlik, 3. İnsancılık, 4. Halkçılık, 5. Sosyal adalet ve refah (İŞILDAK, Şeref; Endonezya Devrimi, Z Yayınları, İstanbul, 2001, s.17). İlkelerin içeriği ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. BHARADWAJ, Ram Dev; Sukarno and Indonesian Nationalism, Rahul Publishing House, Delhi, 1997, pp.198-214. Esasen, ilk ortaya çıkışı itibarıyla, İslâmî partilerce, Endonezya Komünist Partisi'nin istismarına müsait olduğu düşünülen ilkeler, daha sonrasında anayasal komite tarafından yeniden düzenlenmiştir. Nitekim ilk maddenin "tanrıya inanç" olarak değiştirilmesinin altında yatan sebep de bu olmuştur. Daha sonrasında, sayılan bu beş ilke, Suharto döneminin Yeni Düzen yaklaşımı çerçevesinde devletin ulusal entegrasyona bakışı yönünde daha işlevsel bir role sahip olmuştur (SCHWARZ, Adam; A Nation in Waiting, Indonesia in 1990's, Westview Press, USA, 1994, p.10).

incelenerek, parlamentodaki görünümleri itibariyle Endonezya'daki siyasî partilerin kısaca tanıtılması yoluna gidilmiştir.

I- Bağımsızlık Sonrası Dönemde Endonezya Siyasal Yaşamı

A- Demokrasi Deneyimi (1950-1957)

Bağımsız Endonezya Cumhuriyeti, temel felsefesi Pancasila'ya dayanan millî ve üniter bir devlet olarak kuruldu ve siyasal bağımsızlığın kazanılmasıyla birlikte, -Hollanda'nın buradan ayrılmasıyla beraber ülkeye bıraktığı- çok partili parlamenter bir sisteme geçildi. Fakat ne var ki, bu sistem sağlıklı bir biçimde yürümedi ve sistemin uygulandığı 1950-1957 yılları arası dönemde, yedi kez hükümet değişikliği yaşanarak, koalisyon hükümetlerinin iş başında olduğu dönemde siyasal istikrar sağlanamadı. Bir yandan dinî ve ideolojik kaynaklı sürtüşmeler, öte yandan da bölgesel etnik çatışmalar ülke gündemini sürekli işgâl etti⁶.

Bu dönemde ilk genel seçimler, Eylül 1955'te gerçekleşti, ancak hiç bir parti tek başına iktidar olabilecek çoğunluğa ulaşamadı. Yaklaşık 30 siyasî partinin katıldığı seçimlerden⁷ birinci parti olarak, 1927 yılında Sukarno tarafından kurulan Endonezya Milliyetçi Partisi (*Partai Nasional Indonesia-PNI*) % 22.3'lük oy oranı ile birinci parti olarak çıktı. Onu, % 20.9'lik oy oranı ile İslâmcı *Maşumi*, % 18.4 ile yine aynı eğilimdeki *Nehdatü'l-ulemâ-NU* ve % 16.4'lük oy oranı ile de, Endonezya Komünist Partisi (*Partai Komunis Indonesia-PKI*)

⁶GÖKSOY, s.178.

⁷LEGGE, J. D.; Indonesia, Prentice-Hall, New Jersey, 1965, p.139.

takip ederek, geçerli oyların % 78'i, sayılan bu dört parti arasında paylaşıldı⁸.

Genel seçimler sonrasında ilk kabine krizi, Mart 1956'da ortaya çıktı. Bunun sonucu olarak meclis, Kasım 1956'ya kadar toplanamadı ve seçimlerden yaklaşık üç yıl sonra, yeni bir anayasaya dayanmaksızın dağıtıldı⁹. Maşumi ve NU'nun katıldığı geniş tabanlı koalisyon hükümeti fazla yaşamadı ve sonuç olarak, sınırlı yetkilerle devlet başkanlığını yürüten Sukarno, parlamenter sistemin ülkeye fayda getirmeyeceği düşüncesi ile, Gülümlü Demokrasi fikrini ortaya attı¹⁰.

B- Gülümlü Demokrasi Dönemi (1957-1965)

Sukarno'nun, Batı tipi liberal demokrasileri eleştirerek çok partili parlamenter sistemin Endonezya'nın karakterine uygun olmadığını açıklaması ve ordunun da bu konudaki desteğini arkasına almasından sonra uygulama alanı bulan, millî bir konsey ile birlikte hükümetten oluşan yönetim formülasyonu, Endonezya siyasal tarihinde, gülümlü demokrasi olarak ifade edilen bir dönemi ifade etmektedir.

Gülümlü demokrasi döneminde, siyasî partiler bir kenara itilerek, önemsizleştirildiler. 1957 yılında ülkede sıkıyönetim ilân edilmesiyle beraber, ordunun idarededeki etkisi giderek arttı ve ordu

⁸ZAINU'DDIN, Ailsa; A Short History of Indonesia, Cassell, Australia, 1968, p.252.

⁹RICKLEFS, M. C.; A History of Modern Indonesia, Macmillan Press, London, 1993, p.251.

¹⁰GÖKSOY, s.178.

mensupları, hükümette bakanlık görevine ve bürokrasi, yerel yönetimler gibi alanlarda da önemli pozisyonlara geldiler. Bu dönemde, devlet başkanlığı ve hükümet başkanlığı görevi de, Sukarno tarafından yürütülmüştür.

Ülkede oluşan sosyal ve siyasal gerilim, 30 Eylül 1965 tarihinde ordu içerisindeki komünizm yanlısı bir grup subay ve bazı PKI üyelerinin başarısız bir darbe girişimi ile sonuçlandı. Buna karşın, General Suharto, duruma derhâl hâkim olarak, darbeyi kısa bir sürede bastırdı. Ancak, darbeyi takip eden dönemde, ölü sayısının 250 bin ile 1 milyon arasında tahmin edildiği bir komünist kıyımı yaşandı. Suharto, Mart 1966'da, olağanüstü yetkiler elde ederek, yönetimde geniş çaplı bir temizlik harekâtı gerçekleştirdi ve komünist partiyi ülkede yasakladı. Mart 1968'de devlet başkanlığına seçilerek, Sukarno'yu, öldüğü 1970 yılına kadar ev hapsinde tuttu.

C- Yeni Düzen Dönemi (1965-1998)

1965 sonrası yıllar, Endonezya'da, General Suharto'nun *Yeni Düzen (Ordu Baru)* olarak ifadesini bulan düşüncesinin hâkim olduğu dönem olmuştur. Bu dönemde, gerek temsilî demokrasi, gerekse güdümlü demokrasi dönemlerinde hükümetlerin ekonomik politikalarından ve parlamentodaki siyasetçilerin kısır çekişmelerinden pek hoşnut olmayan ordu, kendi içerisinde, zamanla homojen bir yapı ve diğer gruplar üzerinde de baskı oluşturmaya

başladı. Kendilerini Endonezya'nın ulusal birliğinin korunmasında ve ülkenin ekonomik bakımdan kalkınmasından sorumlu addettiler¹¹.

Genel olarak kabul gördüğü üzere, Yeni Düzen olarak adlandırılan siyasal sistem, şu temel özelliklere sahip olmuştur:

- Güçlü otoriteriyen bir karakter,
- Sol-kanat güçler üzerindeki baskı,
- Ordunun baskın rolü,
- Başkan Suharto'nun yüksek düzeydeki kişisel otoritesi¹².

Bu dönemde Suharto, ordu destekli olarak kurduğu teknokrat hükümetleriyle, ülkede yeniden yapılanma ve modernleşme sürecini başlattı. Yeni dönemin başında, İslâmcı çevreler, siyasal etkinliklerini tekrar kazanacakları düşüncesi ile, Suharto yönetiminin kurulmasına destek oldular ve komünist partiyi yok etmeye yönelik faaliyetlerde, ordu ve öğrenci dernekleri ile yakın işbirliği içerisinde bulundular. Ancak, bu işbirliği kısa sürdü ve İslâmcı liderlerin siyasal yaşamda tekrar etkili olacakları yönündeki beklentileri hayâl kırıklığı ile neticelendi. Hükümet, kapatılan Maşumi Partisi'ni tekrar açma yönündeki girişimlere izin vermedi. Her ne kadar, İslâmcı liderler, 1968 yılının başlarında, çeşitli dinî ve sosyal teşkilatlarca desteklenen

1 GÖKSOY, s.181.

¹²MACKIE, Jamie/MACINTYRE, Andrew; "Politics", HILL, Hal (Ed.), Indonesia's New Order, The Dynamics of Socio-economic Transformation, University of Hawaii Press, Honolulu, 1994, p.4.

yeni bir parti kurdularsa da, partinin liderliğine seçilen Maşumili eski liderler, hükümet tarafından veto edildiler¹³.

Ülkede ekonomik ve siyasal istikrarın oluşmasından sonra, 1955'ten bu yana ilk defa, 1971 yılında genel seçimler yapıldı. Bu seçimlerde, çeşitli siyasî grup, ordu, polis ve meslek kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan hükümet partisi, *Hizmet Grupları (Golongan Karya-GOLKAR)*, sivil bürokrasi ve ordunun desteğiyle büyük bir çoğunluk sağlayarak seçimleri kazandı. 360 sandalyeli Halk Temsilciler Meclisi'nin 227'sini GOLKAR, 58'ini NU kazandı. Maşumi'nin devamı niteliğindeki PMI ise, yalnızca 24 sandalye kazanabildi. Genel seçimlerin tek bir partiyi iktidara taşımış olmasına rağmen Suharto, muhalefetteki siyasal partilerin, iki temel partinin çatısı altında birleşmelerini istedi. Bunun üzerine, dört İslâmcı parti, (PMI, NU, PSII ve Perti), Birleşik Kalkınma Partisi (*Partai Persatuan Pembangunan-PPP*), diğer milliyetçi ve Hıristiyan partiler de, Endonezya Demokrasi Partisi (*Partai Demokrasi Indonesia-PDI*) çatısı altında birleştiler. Bütün bunlara ek olarak hükümet, halkın büyük kesiminin yaşadığı küçük kasaba ve köylerde, parti faaliyetlerini yasaklayarak depolitizasyon politikalarını sürdürdü¹⁴.

Suharto yönetimi bu dönemde, bir yandan dinî siyaset yapılmasını yasaklarken, diğer taraftan da, İslâmi çevrelerin dinî, sosyal ve eğitsel alanlardaki faaliyetlerini teşvik etti. Hükümet, dine dayalı ideolojilerin yaygınlık kazanmasını önlemek amacıyla da, Ekim

¹³GÖKSOY, s.182.

¹⁴GÖKSOY, s.183.

1983'te tüm siyasal partilerin, sosyal, dinî ve eğitimle ilgili teşkilatlarının, sadece Pancasila'yı temel ideolojileri olarak kabul etmeleri zorunluluğunu getirdi. Hükümetin bu baskısı karşısında, 1984 yılı başlarında Nehdat'ül-ulemâ ve daha sonra da PPP, uzun tartışmalar sonrasında, Pancasila'yı tek temel ideolojileri olarak kabul ettiler. Dini siyasetten ayrı tutmaya özen gösteren Suharto yönetimi, böylece, İslâmî kaynaklı siyasal faaliyetleri 1990'lara doğru tamamen kontrolü altına almayı başardı.

1971, 1977, 1982, 1987, 1992 ve 1997 yıllarında yapılan genel seçimlerde GOLKAR, mecliste çoğunluğu kazanarak; her seçim sonrasında da Suharto, kısmen seçimle ve kısmen de atama yoluyla oluşan Halk Danışma Meclisi tarafından üst üste altı kez devlet başkanlığına seçildi. Meclisin yapısı Suharto'nun seçimi bakımından gerçekten de oldukça elverişli olmaktaydı. Üyelerin % 60'ı, atama yoluyla belirlenmekte ve atanmışların % 20'si de, orduyu temsil etmektedirler. Ordunun siyaset üzerindeki etkisi, Endonezya'da gerek seçilmiş kurumlarda, gerekse diğer devlet organlarında oldukça fazladır. Ayrıca, belirtildiği üzere, merkezî bürokratik kurumlarda, yerel yönetimlerde, siyasal ve sosyal işlerle ilgili üst düzey birimlerde, asker kökenliler görev yapmaktadır. Ülkedeki pek çok sivil toplum örgütü de, bunların denetim ve gözetimi altında bulunuyorlar. Ordunun tüm bu faaliyetleri, ülkenin birliğini korumak ve iç siyasal yaşamda aktif rol oynamak için kendisini sorumlu hisseden Endonezya silahlı kuvvetlerinin *ikili görev (dwi fungsi)* doktrini ile meşruiyet kazanmaktadır. Bu doktrin, 1965 yılında, Endonezya silahlı

kuvvetlerinin, hem bir *askerî güç*, hem de bir *sosyo-politik güç* olarak kabul edilmesi gerektiği şeklinde açıklanmıştır. Bu yaklaşıma göre, “Devrim kazanında doğmuş olan ordu, hiçbir zaman, hükümetin sadece güvenlik konuları ile ilgili ölü bir enstrüman olmamıştır. Özgürlük savaşçısı olarak ordu, devlet politikası yönünde, tarafsız kalamaz... Ordu, sadece güvenlikle ilgili yetkilere sahip değildir, sosyal yaşamın tüm alanları ile ilgilidir”¹⁵. Bununla alâkalı olarak, General L. B. Murdani’nin şu sözü, ordunun bu kendine has rolünü özetlemektedir: “Askerler ve asker olmayanlar yoktur, sadece iyi vatandaşlar ve kötü vatandaşlar vardır”¹⁶.

Ülkede sağladıkları ekonomik kalkınma ve getirilen siyasal kontrol sayesinde, iktidarda uzun süre kalmayı başaran Yeni Düzen liderleri, Endonezya’nın birliğini korumayı amaçlayan Pancasila’yı, devlet başkanına kuvvetli yetkiler veren 1945 anayasasını, hem askerî, hem de sivil hayatta aktif rol almayı gerektiren ordunun ikili görev ilkesini ve üç partili sistemi, yakın döneme kadar, Endonezya şartlarına en uygun yönetim modeli olarak görmüşlerdir.

II- Endonezya’da Siyasal Sistem ve Siyasal Kurumlar

Endonezya, yürütme, yasama ve yargı güçlerinin sınırlı ayrımını, 1945 Anayasası’na göre esas alan bir cumhuriyet

¹⁵CROUCH, Harold; *The Army and Politics in Indonesia*, Cornell University Press, USA, 1988, pp.344-345. Önemli bir nokta olarak belirtmek gerekir ki, Endonezya silahlı kuvvetleri, bölgede, sivil yaşamla ilgili olarak kesin biçimde yasal ve ideolojik bir temele sahip olan tek askerî organizasyondur (VATIKIOTIS, Michael R. J.; *Indonesian Politics Under Suharto, Order Development and Pressure for Change*, Routledge, London, 1993, p.61).

¹⁶VATIKIOTIS, p.60.

yönetimdir. Ancak yakın dönemde, 1945 Anayasası değiştirilmeksizin, seçim sistemi, halk meclisi, danışma meclisi ve siyasî partiler ile ilgili yeni kurallar getirilmiştir.

Sistem içerisinde, beş yıllık süre için seçilen başkan hâlâ baskın konumda bulunan bir politik figürdür ve danışma meclisi tarafından, başkan yardımcısı ile birlikte seçilmektedir. Başkan, hükümeti yöneten yetkili konumundadır ve sadece danışma meclisine hesap verir. Bununla birlikte, 41 kabine üyesini de, kendine yardım etmek üzere atama yetkisine sahiptir.

Tek kamaralı Halk Meclisi (*Dewan Perwakilan Rakyat-DPR*) 550 sandalyeden oluşmaktadır ve üyeleri beş yıl için seçilmektedirler. Danışma Meclisi (*Majelis Permusyawaratan Rakyat-MPR*) ise, belirtildiği üzere, Endonezya devlet başkanını ve yardımcısını seçmektedir. Silahlı kuvvetlerin siyaset üzerindeki etkisini sağlayan önemli bir araç olan meclis, Suharto döneminde, siyasal müdahalenin geleneksel olarak aktif bir unsuru biçiminde kullanılmıştır.

İdarî olarak Endonezya, üniter yapıya bir devlet olmakla birlikte, 24 il, 2 özel bölge ve bir de başkent (Jakarta) özel bölgesinden oluşmaktadır¹⁷ ve bu birimlerin valileri devlet başkanı tarafından atanmaktadır.

¹⁷Cuntry Review Indonesia, 2001, p.14. 24 olarak verilen bölge sayısı, CIA The World Factbook'ta 30 olarak verilmektedir (Bkz. <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/print/id.html>, 22.02.2005).

Daha önce de ifade edildiği üzere, Suharto rejimi altında, ülkenin derin etnik, dinî ve ideolojik farklarını siyasetin odağından uzaklaştırmak amacıyla üç tane siyasal partinin -ki bunlardan GOLKAR, bir siyasî parti olmaktan öte sosyal yaşamın değişik unsurlarını bir araya toplayan fonksiyonel bir grup idi- siyasal yaşamda faaliyet göstermesine müsaade edilmekteydi.

Bugün için uygulanan sistem itibariyle, rekabet eden siyasal parti sayısı ile ilgili bir sınır söz konusu değildir. Rejim değişikliğinin yaşandığı Mayıs 1998'ten bu yana, 80 civarında siyasal parti ortaya çıkmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, yeni olan bu siyasal partilerin pek çoğu, yerel özellikler taşıyan küçük partilerdir ve siyasî parti kayıtları için aranan asgarî kriterlere sahip bulunmamaktadırlar. Zira, bu koşula göre partiler, illerin en az 14'ünde teşkilatlanmak ya da, 1 milyon imza toplayarak destekçilerini göstermek zorunluluğunu taşımaktadırlar¹⁸.

III- 2004 Endonezya Parlamento Seçimleri ve Siyasal Partiler

1998 yılında Suharto yönetiminin devrilmesinden sonra Endonezya, 55 yıl sonraki ilk ulusal ve “açık” seçimlerini, 1999 yılında büyük umutlar ve tüm dünyanın dikkatleri altında, uluslararası pek çok kuruluştan aldığı finansal yardımlarla gerçekleştirdi¹⁹. Gerçekleşen seçimler sonucunda, devlet başkanlığına Abdurrahman Wahid ve yardımcılığına da, Megawati Sukarnoputri beş yıllık süre

¹⁸Cuntry Review Indonesia, 2001, p.14.

¹⁹FRIEND, Theodore; Indonesian Destinies, The Belknap Press of Harvard University Press, USA, 2003, p.405.

için getirildiler. Geçerli olduğunun yaklaşık iki ay sonra ilân edildiği seçimlerde, en fazla oyu, % 37.4'lük oy oranı ve 154 parlamento sandalye sayısı ile PDI-P elde etti. Bu partiyi, % 20.9'luk oy oranı ve 120 sandalye sayısı ile GOLKAR, % 17.4'lük oy oranı ve 51 sandalye ile PKB, % 10.7'lik oy oranı ve 58 sandalye ile PPP ve % 7.3'lük oy oranı ve 35 sandalye sayısı ile de PAN takip etti.

Daha sonraki dönemde, gerçekleşen 2004 yılı başkanlık seçimlerini ise, PD adayı Susilo Bambang Yudhoyono kazanarak devlet başkanı olmuştur. Bugün için Endonezya'da hükümet görevi, PD liderliğindeki bir koalisyon tarafından yürütülmektedir. İrili ufaklı çok sayıda siyasal partinin bulunduğu Endonezya'da, 2004 genel seçimleri sonucunda ortaya çıkan tablo, başlıca siyasal partilerin parlamentodaki temsilinin görünümü ve adı geçen partilerin politik eğilimleri şu şekildedir²⁰:

Dewan Perwakilan Rakyat-DPR 5 Nisan 2004 Seçimleri (Katılım Oranı: % 84.5)	Oy Oranı (%)	Sandalye Sayısı (550)
Partai Golongan Karya (GOLKAR): Endonezya'nın eski otoriter partisi. Bir siyasal parti olmaktan öte, farklı sosyal kesimlerin bir araya getirilmeye çalışıldığı bir grup	21.6	128

²⁰Elections in Indonesia, <http://www.electionworld.org/indonesia.htm>, 05.03.2005.

görünümünde.		
Partai Demokrasi Indonesia Perjuangan (PDI-P): Endonezya muhafazakâr partisi.	18.5	109
Partai Kebangkitan Bangsa (PKB): Siyasal yozlaşma ve rüşvet karşıtı parti.	10.6	52
Partai Persatuan Pembangunan (PPP): Modernleşmeci İslâm partisi.	8.2	58
Partai Demokrat (PD): Endonezya liberal partisi.	7.5	57
Partai Keadilan Sejahtera (PKS): Liberal demokrat parti.	7.3	45
Partai Amanat Nasional (PAN): Modernleşmeci İslâm partisi.	6.4	52
Partai Bulan Bintang (PBB): Modernleşmeci İslâm partisi.	2.6	11
Partai Bintang Reformasi (PBR): Modernleşmeci-reformcu İslâmcı parti.	2.4	13
Partai Damai Sejahtera (PDS): Hıristiyan demokrat parti.	2.1	12
Partai Karya Peduli Bangsa (PKPB): Siyasal yozlaşma ve rüşvet karşıtı parti.	2.1	2
Partai Keadilan dan Persatuan din Indonesia (PKPI): Liberal özelliklere sahip ve siyasal	1.3	1

yozlaşma karşıtı olan bir parti.		
Partai Nasional Banteng Kemerdekaan (PNBK): Reformcu parti.	1.1	1
Partai Persatuan Demokrasi Kebangsaan (PPDK): Siyasal yozlaşma ve rüşvet karşıtı parti.	1.2	5
Partai Nasional Indonesia Marhaenisme (PNIM): Muhafazakâr parti.	0.8	1
Partai Penegak Demokrasi Indonesia (PPDI): Muhafazakâr parti.	0.8	1
Partai Pelopor (PP): Bölgeci siyaset izleyen bir siyasal parti.	0.8	2

Genel Değerlendirme

Genel olarak ifade etmek gerekirse, bağımsızlığını kazandıktan sonraki dönemde Endonezya, 1955 yılında yapılan seçimler istisna tutulduğu takdirde, 1999 yılına gelinceye değin, özgür seçimler sonucunda ortaya çıkan bir yönetim tarafından idare edilmemiştir.

Sukarno yönetiminin 1957 yılından itibaren silahlı kuvvetler destekli bir güdümlü demokrasiyi uygulama çabası ve devamında 1965 darbesi sonrası Suharto'nun otoriter yönetimi gibi özellikler, ülkede siyasî partilerin siyasal alandaki faaliyetlerini kısıtlayan önemli etkenler olmuştur. Özellikle komünist eğilimli

partiler üzerindeki baskının yoğun bir şekilde gözlemlendiği ülkede, temel belirleyici siyasî felsefe olarak Pancasila'nın benimsenmiş olması, siyasal hayattaki çeşitliliği kısıtlayan bir diğer neden olmuştur.

Bugün için, Endonezya, sivil siyasete tam anlamıyla geçmeye çalışan, fakat ordunun siyaset üzerindeki etkisinin hâlâ bütünüyle ortadan kaldırılamadığı, çok çeşitli etnik ve dinî dokusunun yansımasını şiddet olayları ve çatışmalar ile yaşayan bir ülke olma görünümünü korumaya devam etmektedir.